

Handlingsprogram til Jersey kalve

*Jan Tind Sørensen, Jens Yde Blom og Vagn Østergaard
Afd. for forsøg med kvæg og får*

I mange kvægbrug har småkalvene en utilfredsstillende trivsel og en stor dødelighed. Ofte må årsagen til det dårlige resultat søges i den daglige pasning af kalvene. Da kalvepasning består af en lang række handlinger, der enkeltvis kun har en begrænset betydning, er det vanskeligt at få et overblik over pasningen og eventuelle brist heri. En løsning på dette problem er fundet i en systematisk pasningsmåde, der giver et kendt resultat for en given indsats, det vil sige et handlingsprogram for kalveopdrætning, hvis formål er:

- at prioritere de enkelte handlinger i den daglige pasning, så indsatsen anvendes bedst muligt,
- at sikre gennemførelsen af handlingerne til rette tid.

Et handlingsprogram for kalveopdrætning består af 5 handlingsplaner, således for 1) fødsel, 2) fodring, 3) sygdomsbehandling, 4) periodebestemte handlinger samt 5) arbejdsgang ved morgen- og aftenfodring.

I 583. beretning fra Statens Husdyrbrugsforsøg rapporteres om udvikling og analyse af 2 alternative handlingsprogrammer – et forenklet og et detaljeret.

Afprøvningen af de to programmer – udviklet for kalve af de tunge racer (RDM og SDM) – fandt sted i 14 besætninger og omfattede knap 1600 kalve. Undersøgelsen viste bl.a., at jo bedre opfyldning af overvågning, desto flere levendefødte. I gennemsnit af to forsøgsår omfattede dyrlægebehandlet navlebetændelse, diarré og luftvejsinfektioner henholdsvis 2%, 4% og 20% af kalvene. Dødeligheden var 1½% i alderen 2–84 dage.

I 583. beretning konkluderes:

- det er muligt at få kalvepassere til at følge et handlingsprogram,
- pasning ud fra et handlingsprogram giver et tilfredsstillende produktionsresultat; således var dødeligheden efter fødsel kun ca. ½ af, hvad der er fundet i tidligere undersøgelser,
- det detaljerede handlingsprogram gav et større produktionsresultat end det forenkledede program, men krævede også mere introduktion og medførte ca. 20% større arbejdsforbrug; valg af handlingsprogram afhænger derfor af kalvepasserens alternative værdi af arbejde, uddannelse og interesser.

På baggrund af udviklingsarbejdet for de tunge racer er der også udviklet et handlingsprogram for Jersey-kalve under samtidig hensyntagen til følgende specielle forhold for Jersey: Let kælvning betinger anvendelse af forenklet handlingsplan for fødsel, men med særlig fokus på forebyggelse af kælvningsfeber og pleje af svagt fødte kalve. Fodringen er justeret i henhold til Jersey-kalvens vægt. Dette program er vist i de følgende 5 staldskemaer.

Staldskema 1. Handlingsplan for kalvens fødsel. Jersey

Tidsplan/-rum	Observeret situation		Handling
2 døgn før forventet kælvning	Kælvningsboks planlagt anvendt? Bækkenbåndende bløde, skedeåbning hævet?	ja	Sæt ko/kvie i velstrøet kælvboks Tilse kælvedyret hver 8. time
		→	
		ja	
		→	
1 døgn før forventet kælvning	Kælvningsfeber sidste kælvning eller 3. kalvs ko og derover	ja	1 port. kalciumpræp. gennem munden: 1) straks, 2) ved kælvning, 3) 10-14 timer efter og 4) ca. 24 timer efter kælvning. (Gør koen stor modstand, undlades behandling). Koen må ikke renmalkes det første par udmalk- ninger, og den overvåges nøje
		→	
12 timer (kvier) 2-6 timer (køer) før kælvning	Opblokningsuro:	ja	Tilse kælvedyret hver 4. time Tilse kælvedyret 4 timer efter vandkalv er bristet
		→	
	ja		
	→		
12 timer (kvie) 4 timer (ko) efter observeret opblokningsuro	Er vandkalv bristet	nej	Vask hænder og koens skedeåbning, undersøg fødselsvej Tilkald dyrlæge
		→	
	ja		
	→		
4 timer efter vandkalv	Fødslen er igang?	nej	Vask hænder og koens skedeåbning, undersøg fødselsvej Tilkald dyrlæge Ret hoved/lemmer eller tilkald dyrlæge
		→	
	ja		
	→		
Fødslen er igang	Kalven for stor til fødsel?	ja	Vask hænder og koens skedeåbning, undersøg fødselsvej Træk kalven frem med desinficeret udstyr (højest 2 mand) Ret hovedet eller tilkald dyrlæge
		→	
	nej		
	→		
Kalven er født	Hoved tilbageslået?	ja	Hæng kalven op med hoved nedad, fjern slim og stimuler vejtrækning Desinficer navlen med 5% jodspiritus hurtigst muligt
		→	
	ja		
	→		
Hurtigst mulig og inden 6 timer efter fødsel	Vejrtrækning?	nej	Giv kalven 1½ l råmælk med flaske eller spand Optø 1½ l frosset råmælk i 60°C varmt vandbad Giv kalven råmælk med sonde og anbring varmelampe over kalven eller tildæk med halm, sæk el. lign.
		→	
	ja		
	→		
Hvis kælvningsboks anvendes: 6-24 timer efter fødsel	Har koen råmælk?	nej	Fjern ko og kalv fra kælvningsboksen Kalven sættes i boks ved siden af næstyngste kalv 24 timer efter fødsel, og kælvningsboksen renses og desinficeres
		→	
	nej		
	→		
Hvis kælvningsboks anvendes: 6-24 timer efter fødsel	Kalven drikker/står op?	ja	Fjern ko og kalv fra kælvningsboksen Kalven sættes i boks ved siden af næstyngste kalv 24 timer efter fødsel, og kælvningsboksen renses og desinficeres
		→	
	nej		
	→		

Staldskema 2. Handlingsplan for kalvens fodring. Jersey

Trin	Periode	Mælkefoder	Mængde pr. fodring		
			Vand liter	Kalveblanding mål	Hø
1	0-24 timer	3 × 1½ liter frisk råmælk, første gang så tidligt som muligt – senest inden 6 timer efter fødsel			
2	2.-8. dag	2 liter fortyndet syrnet råmælk		⅓	efter ædelyst
3	9.-14. dag	0,8 liter fortyndet syrnet råmælk blandet med 0,8 liter sødmælks-erstatning	½	⅓	efter ædelyst
4	15.-16. dag	1½ liter sødmælks-erstatning	½	⅓	efter ædelyst
5	indtil kraftfoderet ædes op	2 liter sødmælks-erstatning	1	1	efter ædelyst
6	Indtil kraftfoderet ædes op	1 liter sødmælks-erstatning	1½	2	efter ædelyst
7	Indtil kraftfoderet ædes op		2½	3	efter ædelyst
8	Indtil kraftfoderet ædes op		4 tyre: kvier:	4 3	efter ædelyst

1 mål kalveblanding = ca. 200 gram

Fortyndet syrnet råmælk = ⅔ syrnet råmælk + ⅓ 60°C varmt vand

1 l sødmælks-erstatning = 120 gram pulver blandet op i 0,88 l vand, 40°C

Trin	Observeret situation		Handling
2	Kalven slikker den sidste deciliter mælk op	ja →	Drys 20-30 gram kalveblanding i mælkeskålen
5-8	Kraftfoderskålen er tom før morgenfodringen uden at det skyldes foderspild	ja →	Ryk kalven et trin i foderplanen og på foderkortet
Efter trin 8	Tyrekalvens kraftfoderskål er tom før morgenfodringen	ja →	Giv kalven 1 mål kalveblanding mere pr. fodring Noter antallet på foderkortet

Husk: Kviekalve gives aldrig over 3 mål kalveblanding pr. fodring

Staldskema 4. Periodebestemte handlinger, Jersey

	Hyppighed
1. Tilsyn med klima og kalvenes sundhed	ved hver fodring samt hver aften kl. 21
2. Strømning under alle kalve	hver dag
3. Vask af mælkefodervogn/spande	hver dag
4. Udrensning i alle bokse og fjernelse af gammelt hø	hver 7. dag
5. Start påfyldning af tom råmælksbeholder	hver 7. dag
6. Vask af tom råmælksbeholder	hver 7. dag
7. Vask af alle drikkeskåle og alle udskiftede skåle	hver 7. dag
8. Ibldsætning og vask af alle kraftfoderskåle	hver 14. dag
9. 1 gang årligt renses og desinficeres hele stalden på én gang	

Staldskema 3. Handlingsplan for kalvens sygdomsbehandling, Jersey

Kalvens alder	Observeret situation		Handling
1-4 dage	Hvert tilsyn	→	Navlestedet undersøges
	Våd og hævet nagle?	ja →	Tilkald dyrlæge
2-28 dage	Hvert tilsyn	→	Vurder kalvens bagparti samt dens leje
	Nedsat drikkelyst?	ja	Giv kalven 2 liter elektrolyt-
	Tynd gødning med unormal lugt?	→	blanding straks. Er der ingen diarrètegn ved næste fodring, fodring, fodres kalven normalt
	Tydelig diarré?	ja	Ingen mælk, men 3 × 2 l elektrolytblanding dgl.
		→	
	Kalven nedstemt, tynd stinkende gødning, strittende hår. Nedsat, ophørt drikkelyst?	ja →	Tilkald dyrlæge! Giv øjeblikkelig 2 liter elektrolytblanding evt. med sonde. Antibiotikabehandling kun efter aftale med dyrlæge
	Stadig diarré efter 1 døgn elektrolytbehandling?	ja →	Kontakt dyrlæge
Er gødningen rimelig samlet igen og er huden igen elastisk?	ja		Gradvis overgang til normal fodring
	→		1. Fodring ½ l mælk × 1½ elektrolytbehandling 2. & 3. Fodring 1 l mælk + vand efter drikkelyst
21-84 dage	Nedsat ædelyst?	ja	
	Næseflåd, pusten eller hosten?	→	Tag temperatur
		ja	Tilkald dyrlæge
Over 39,5°C?	→	Efterbehandling i min 3 dage Aftal med dyrlægen	
Har kalven stadig feber 2 døgn efter første behandling?	ja →	Diskuter videre behandling med dyrlæge	

Staldskema 5. Arbejdsgang ved en morgen- og aftenfodring, Jersey

1. Snavsede skåle udskiftes.
2. Elektrolytblanding tildeles kalve med diarré.
3. Syrnet råmælk fortyndes med 60°C varmt vand i forholdet 2:1 og udfordres. (Husk omrøring i beholderen).
4. Når kalvene slikker den sidste syrnede råmælk i sig, drysses lidt kalveblanding i mælkeskålen.
5. Sødsmælkesstatning udrøres i ca. 40°C varmt vand (120 g/l blanding) og udfordres efter foderkortet.
6. Vand tildeles efter foderkortet.
7. Kalveblandingsudfodring:
 - a. Start ved de yngste kalve.
 - b. Levnet kalveblanding fra raske kalve hældes i spand til kalve over 7 uger; levnet kalveblanding fra syge kalve anvendes til større ungdyr eller kasseres.
 - c. Udfodring efter foderkortet.
8. Hø tildeles efter ædelyst.
9. Overskydende vand hældes væk.
10. Mælkefodervogn/spande vaskes.

Bemærk under fodring kalve, der ikke straks drikker mælken:

Mælkeskålen tømmes og skylles. Ved mistanke om diarré gives straks 2 liter elektrolytblanding. Ved mistanke om lungebetændelse tages kalvens temperatur. Har kalven over 39,5°C, tilkaldes dyrlægen.